

Akdeniz'de Meçhul Denizaltı Saldırıları ve Nyon Konferansı (1937)

Unidentified Submarine Attacks in the Mediterranean and the Nyon Conference (1937)

Tuğba BELENLİ*

Öz

II. Dünya Savaşı'na giden süreçte, Akdeniz'de seyreden ticaret gemilerine saldıran kimliği belirsiz denizaltı, gemi ve uçaklara rastlanmıştır. İspanya İç Savaşı'nın uluslararası arenaya yansımaları olan bu saldırılar, 1937 yılının Mayıs-Eylül aylarında Akdeniz'e komşu olan ya da bu denizde gemisi olan bütün devletleri tedirgin etmiştir. İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde düzenlenen Nyon Konferansı, bu saldırıları sonlandırmak için toplanmış ve konferanstan hemen sonra saldırılar sona ermiştir. Bu çalışmada Akdeniz'de kimliği belirsiz denizaltıların saldırısına uğrayan gemiler, bu saldırıları gerçekleştiren devlet hakkındaki tartışmalar, Nyon Konferansı ve bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin durumu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Nyon Konferansı, İspanya İç Savaşı, denizaltı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti.

Abstract

Towards to World War II, unidentified submarines, ships and planes attacked the merchant ships in the Mediterranean. These attacks, which were the reflection of the Spanish Civil War on the international arena, were disturbed by all the states that were neighboring the Mediterranean or that had ships in this sea in May-September 1937. The Nyon Conference, led by Britain and France, was gathered to end these attacks and the attacks ended immediately after the conference. In this study, the ships that were attacked by unidentified submarines in the Mediterranean, the debates about the state who performed these attacks, the Nyon Conference and the status of the Republic of Turkey in this process are discussed.

Key Words: Mediterranean, The Nyon Conference, Spain Civil War, submarine, The Republic of Turkey.

Giriş

1774-76'da, ABD'de Bushnell tarafından inşa edilen ve "kaplumbağa" olarak adlandırılan denizaltı, ilk başarılı denizaltı olup bundan sonraki bütün denizaltılar bu modelin geliştirilmesiyle üretilecektir¹. Türk bahriyesi ise, 1886

Makale Geliş Tarihi: 12.06.2018. Makale Kabul Tarihi: 15.04.2019.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, tbelenli@gazi.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-5923-9222

1 Charles Fige Domville, *Denizaltı Gemileri ve Deniz Kuvveti* (çev. Deniz Binbaşı Halil, Deniz Binbaşı Tahir), Deniz Matbaası, İstanbul 1933, s. 15-17. Bushnell'in "kaplumbağa" denizaltısı için bakınız Cyril Field, *The Story of the Submarine, From the Earliest Ages to the Present Days*, J. B. Lippincott Company, London, 1908, s. 53; Farnham Bishop, *The Story of the Submarine*, The Century Co., New York 1918, s. 13, 25.

Gazi

Akademik
Bakış

163

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

yılında İngiltere'ye iki denizaltı ısmarlamıştır. Parça parça getirilerek İstanbul'da birleştirilen bu denizaltılar Nordenfelt ve Garret adlı iki mühendisin eseridir ve her birine 18 biner altın ödenmiştir². Bundan kısa bir süre önce Yunanistan Nordenfelt-I'i adlı denizaltıyı satın almış olup, Nordenfelt-II ve Nordenfelt-III'ü Osmanlı Devleti ondan sonra satın alacaktır³.

6 Nisan 1917'de, I. Dünya Savaşı'na giren Amerika⁴, Ocak 1918 tarihli "Wilson Prensipleri" olarak adlandırılacak barış tasarısında "savaşta ve barışta denizlerin serbestliği" maddesine yer vermiştir⁵. Sivil hedeflere "kimliği belirsiz/meçhul" denizaltılarla saldırmak ise, I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni ve alışılmadık bir durumdur⁶.

Denizaltıların korsanlık olarak adlandırabileceğimiz⁷ bu faaliyetlerine tarihte ilk defa bu dönemde rastlanmış değildir. İncelediğimiz dönemde ise "Akdeniz" bu saldırılar yüzünden dünyanın barut fıçısı olmuştur. Dünya siyasetinin eksenini Akdeniz'de, 1937 yılının Mayıs-Haziran ayından itibaren vapurlara yönelik kimliği meçhul denizaltı saldırılarına rastlanmaya başlanmış, önceleri tek tük olan bu saldırılar giderek artmıştır. Meçhul denilmesinin sebebi korsan saldırılarda bulunan bu denizaltıların hangi devlete ait olduğunun tespit edilememesindedir⁸.

2 Abdurrahman Şeref, *Denizaltı Cemisi Notları*, Deniz Matbaası, İstanbul 1932, s. 12.

3 Serhat Güvenç, "Turkey's Submarine Pioners", *Warships International Fleet Review*, August/September 2001, s. 49, 50.

4 Allan Nevins-Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*, (çev. Halil İnalçık), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2005, s. 371, 372.

5 a.g.e., s. 376.

6 L.F.E. Goldie, "Terrorism, Piracy and The Nyon Agreements", (ed. Yoram Dinstein), *International Law at a Time Perplexity; Essays in Honour of Shabtai Rosenne*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1989, s. 241.

7 İsmiendirme konusunda şu iki kavram hep birbiriyle karıştırılmıştır; "korsanlık" (course, privateering) ve "deniz haydutluğu" (piracy, piratrie). Bu kavramlar hakkındaki tanımlar ve tartışmalar için bakınız; Seha L. Meray, "Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 18, Sayı: 3, 1963, s. 106-107; Kerem Batır, *Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk*, Usak Yayınları, Ankara 2011, s. 5; Bruce A. Elleman vd. (ed.), *Piracy and Maritime Crime, Historical and Modern Case Studies*, Naval War College Press, USA, 2010, s. 1; Philip de Souza, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge University Press, UK, 1999, s. 1-3; Goldie, a.g.m., s. 227; Malvina Halberstam, "Terrorism on the High Seas: The Achille Lauro, Piracy and the IMO Convention on Maritime Safety", *The American Journal of International Law*, Vol. 82, No. 2, Apr., 1988, s. 272-285. Dilek'e göre; Nyon Konferansı ve devamında imzalanan anlaşma metinlerinde "piracy" ifadesinin kullanılması ve başlangıçta bu saldırıları hiçbir devletin üstlenmemesi akıllara deniz haydutluğunu getirir de, ilerleyen süreçte bunların İtalyan güçlerine ait denizaltılar olduğu anlaşıldığından bu olay diğer bütün isimlendirmelerin dışında "kendine özgü ve istisnai bir durum" olarak değerlendirilmelidir (Mehmet Sait Dilek, "Akdeniz'de Yaşanan Güvenlik Sorunu ve Büyük Güçlerin Politikası (1936-1939)", *Turkish Studies*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, C. 7/4, Sonbahar 2012, s. 1524).

8 Meçhul denizaltı="tanımlanamayan korsan (unidentified pirate) denizaltıları" (Michael

Günümüzde artık bu saldırıları hangi devletin denizaltıları tarafından yapıldığı bilinmektedir. Fakat o dönemde saldırıları kimin yaptığı konusu Türk ve yabancı basında çokça tartışılmıştır. Çalışmamızda bu tartışmalara gerekçeleriyle birlikte yer verilmiş, dönemin gazete haberlerinden ve diğer kaynaklardan derlenen bilgilerle Mayıs-Eylül 1937 tarihleri arasında Akdeniz'de saldırıya uğrayan gemilerin adı, milliyeti, saldırının yeri ve tarihi, verilen kayıplar ve o dönemde saldırıyı kimin yaptığına dair yapılan tartışmalar hakkında diğer çalışmalardaki eksiklikler giderilerek bilgiler verilmiş ve bu bilgiler tablolastırılmıştır. Yapılan bu ayrıntılı tespit ve tartışmaların benzer çalışmalara katkıda bulunması ümit edilmektedir.

İspanya İç Savaşı (1936-39)

18 Temmuz 1936'da başlayan İspanya İç Savaşı'nda Almanya ve İtalya, General Francisco Franco liderliğindeki milliyetçileri aktif bir şekilde desteklerken, Fransa ve İngiltere ise karışmamak politikasını benimsemişlerdir. İtalya, Fransa ve İngiltere'nin Akdeniz ile olan bağlarını tehdit etmek ve komünizmin diğer ülkelere sıçramasını engellemek için, Almanya ise milliyetçilerin zaferinin Fransa'nın stratejik durumunu bozacağını düşündüğünden bu savaşa müdahil olmuşlardır⁹. İtalya ve Almanya, General Franco'ya yardım ederken, Sovyet Rusya da Cumhuriyetçilere yardım etmekten geri kalmayacaktır¹⁰. Belirtmek gerekir ki, İtalya ve Almanya, Franco'ya yardım kararını birbirlerine danışarak ve ortak bir karar alarak vermiş değillerdir. Fakat bu alanda bağımsız kararlarıyla ortak hareket etmeye başlayan bu iki ülke, üç yıla yakın bir zaman işbirliği yaparak birlikte çalışmışlardır¹¹. Savaşın başlamasından bir yıl sonra, Temmuz 1937'de, İspanya'daki iç savaş çıkmaza girmiş, yenilemeyen her iki taraf da askerlerini eğitmeye ve savaş malzemesi bulmaya odaklanmıştı¹². Bu süreçte her iki taraf da, İtalya-Almanya ve Sovyet Rusya, karşısındaki İspanya İç Savaşı'na müdahale etmekle suçlarken, İtalya ve Almanya Franco'ya yardım seviyelerini aniden arttırmışlardır. Sovyetler de savaşa daha aktif olarak müdahale etmeye başlamıştır. Böylece Stalin, büyük ihtimalle 20-25 Ağustos 1937'de, İspanya

Alpert, *A New International History of the Spanish Civil War*, Second Edition, Palgrave Macmillan, London 2004, s. 144).

- 9 Yücel Güçlü, "Nyon Conference of 1937 on the Prevention of Piratical Acts in the Mediterranean and Turkey", *Belleten*, LXXVI/246, Ağustos 2002, s. 531, 532.
- 10 İtalya Hükümetinin İspanya milliyetçilerine 12 adet denizaltı gemisi gönderdiği ve bu denizaltıların idare ve sevkini de İtalyan denizcilerince yapıldığı bilgisi Fransa'da bir dergide yayınlanmış, İtalya bu iddiaları yalanlamıştır ("Frankoculara Denizaltı Gemileri Gönderilmiş", *Son Posta*, 18 Eylül 1937, s. 3). 1936-1938 yılları arasında Sovyetler, İspanya cumhuriyetçilerine finansal yardımda bulunmaktan başka, İspanya'ya gemileriyle yemek, kıyafet, ilaç, tüfek, makineli tüfek, petrol, ham petrol göndermiştir. (D. C. Watt, "Soviet Military Aid to the Spanish Republic in the Civil War 1936 1938", *The Slavonic and East European Review*, Vol. 38, No. 91 (Jun., 1960), s. 536-541).
- 11 John F. Coverdale, *Italian Intervention in the Spanish Civil War*, Princeton University Press, New Jersey, 1975, s. 404.
- 12 Peter Gretton, "The Nyon Conference – The Naval Aspect", *The English Historical Review*, Vol. 90, no. 354, January 1975, s. 103.

Gazi

Akademik
Bakış

165

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Hükümetini tamamen ve aracısız olarak destekleme kararı vermiştir¹³. Bu noktada ne Almanya ve İtalya ne de Sovyetler bölgeye verdikleri desteği çekmeyi kabul etmemişlerdir. Almanya ve İtalya bölgede kazandıkları kıymetli deneyimleri kaybetmemek istedikleri ve eğer çekilirlerse Franco'nun mağlup olacağından korktukları için çekilmezken, Sovyet Rusya da aynı sebeplerden ötürü, bu ikisi çekilmeden çekilmeyeceğini açıklamıştır¹⁴. Ekim ayının sonunda Sovyetler, İspanya'ya en az 400 kamyon, 50 uçak, 100 tank, 400 pilot ve tank şoförü sağlamıştır¹⁵. Sovyetlerin bu yardımları karşısında bunalan Franco, 3 Ağustos 1937'de Mussolini'den Karadeniz'den İspanya Hükümeti limanına giden, silah ve levazım yüklü Sovyet gemilerine saldıran İtalyan denizaltı saldırılarının gücünü arttırmasını istemiştir. Bundan sonra uçak, denizüstü gemileri ve denizaltılar tarafından Akdeniz yolunu kullanan ticaret gemilerine uyarıda bulunulmadan yapılan saldırılar artmaya başlamıştır¹⁶.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise, bu iç savaş karşısında İspanyol Cumhuriyetçilerine manevi destek vermiş¹⁷, Cumhuriyetçileri resmi hükümet olarak tanıyarak İngiltere ve Fransa tarafından savunulan "karışmazlık politikası"nı benimsemiştir¹⁸.

Bu saldırıların İspanya İç Savaşı'nın diğer ülkelere sıçramasından kaynaklandığını, Nyon Anlaşması Meclis'te görüşülürken konuşan Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu¹⁹ ve anlaşmanın imzalandığı 14 Eylül akşamı radyoda "İspanya Harbinin Akdeniz'deki emniyetin sarsılmasına sebep olduğunu" söyleyen İngiliz Hariciye Vekili Eden²⁰ bizzat ifade etmişlerdir²¹. İspanya sularında Alman ve İtalya denizaltılarının gittikçe çoğaldığına dikkat çeken bazı çevreler o dönemde bu meçhul denizaltıların Almanya ve İtalya'ya ait olduğunu düşünmüşlerdir²². Kimliklerini gizleyen bu denizaltılar, Akdeniz'deki ticaret gemilerini İspanya İç Savaşı'nda kullanılmak üzere savaş malzemesi taşıdıkları iddiasıyla batırmaya başlamışlardır²³.

13 Coverdale, *a.g.e.*, s. 98.

14 Gretton, *a.g.m.*, s. 103.

15 Coverdale, *a.g.e.*, s. 100.

16 H. James Burgwyn, *Italian Foreign Policy in the Interwar Period, 1918-1940*, Greenwood Publishing Group, USA, 1997, s. 161; Gretton, *a.g.m.*, s. 104.

17 Güçlü, *a.g.m.*, s. 532.

18 Gültekin K. Birlik, "İspanya İç Savaşında (1936-1939) Türkiye'nin Dış Politikası", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 12 Sayı: 24, Güz 2016, s. 127; Güçlü, *a.g.m.*, s. 533.

19 TBMM Zabıt Ceridesi, C. 19, Devre: V, İçtima: 2, 72. İnikad, 18 Eylül 1937, s. 341.

20 "Konferans Hakkında Edenin Hitabesi", *Son Posta*, 15 Eylül 1937, s. 1, 8.

21 Muhittin Birgen, "Hergün-Nyon Konferansından Sonra", *Son Posta*, 18 Eylül 1937, s. 2.

22 "Meçhul Tahtelbahirlerin Esrarı", *Tan*, 8 Haziran 1937, s. 3; "Meçhul Tahtelbahir İspanya Sularında İki Gemiye Batırdı", *Tan*, 28 Haziran 1937, s. 3. İtalya donanması 1937 yılının sonunda, 1926 yılına göre en az iki kat daha kuvvetlidir. En dikkate değer artış denizaltılarda olmuştur ve İtalya'nın 1936 yılında 10'u son zamanlarda yapılmış 88 denizaltısı vardır (Yücel Güçlü, "Fascist İtalya's 'Mare Nostrum' Policy and Turkey", *Belleken*, C. LXIII, Sayı: 238, Yıl: 1999 Aralık, s. 831, 832).

23 Hulüsi Turgut (Der.), *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 12.

Meçhul Denizaltı Saldırıları

1937 yılının Mayıs ayından itibaren çeşitli ülkelere ait ticari gemiler -aralarında sadece İngiliz HMS Havock ile İspanyol Almirante, Anteguerra ve Churruga savaş gemisidir- kimliği tespit edilemeyen uçak, savaş gemisi ya da denizaltıların saldırısına uğramaya başlamıştır. Bu çalışmada Akdeniz'deki kimliği belirsiz denizaltıların saldırıları incelenmiştir. Bütün bu saldırılar herhangi bir uyarıda bulunulmadan ve yolcular ile mürettebatın hayatları hiçe sayılarak yapılmış, buna rağmen az sayıda can kaybı yaşanmıştır. Saldırı noktaları stratejik olarak Sovyet Rusya'nın İspanyol Hükümetine erzak-levazım gönderdiği hatta toplanırken, saldırıya uğrayanların çoğunluğunun ise İspanyol asi güçleri olduğu görülmüştür²⁴.

Rastlanan ilk "meçhul denizaltı" saldırısı haberi, 15 Mayıs tarihlidir. Gazete haberine göre, İspanya sularındaki "Hunter" isimli İngiliz gemisine 14 Mayıs günü bir saldırı olmuştur. Gazetede "Bir rivayete göre muhrip hüviyeti meçhul bir tahtelbahir tarafından torpillenmiştir" ifadesiyle, şüpheli de olsa meçhul denizaltı saldırılarının ilk haberi verilmiştir²⁵.

Meçhul denizaltı saldırılarının başlamasına dair ilk kesin haber, 1 Haziran 1937 tarihli Akşam gazetesinde şöyle verilmiştir; "Tahtelbahir harbi başladı." 31 Mayıs tarihinde "Zorroza", "Goida de Barselona" ve "Rhumba" gemileri denizaltı saldırısına uğramış, Marsilya'dan ayrılan kargo gemisi "Goida de Barselona" batırılmış ve birçok yolcu hayatını kaybetmiştir²⁶. "Leipzig" isimindeki Alman kruvazörü, 15 Haziran günü deniz üssü olan Cezayir önlerinde dört kez torpil saldırısına maruz kalmış fakat isabet almamıştır. Almanya, bu torpilleri atanın Sovyet Rusya olduğunu iddia edecektir²⁷.

İspanya suları ve onun karşısındaki Fas suları sık sık meçhul denizaltı saldırılarına sahne olurken, 15 Ağustos'ta Bozcaada açıklarında İspanyol Valencia hükümetine ait "Ciudad de Cadiz" vapurunun meçhul bir denizaltı tarafından batırılmasıyla, bu saldırılar Türk sularına da sıçramıştır. Geminin kaptanı Frannevio Mugartegul, üzerinde bayrak olmayan fakat kırmızı ile yazılmış "C.3" işareti²⁸ bulunan bir denizaltı tarafından batırıldıklarını ifade etmiştir. Gemiyi batıran denizaltı, uzaklaşırken Franco bayrağı çekmiştir²⁹.

Baskı, s. 308.

24 Goldie, a.g.m., s. 240, 241.

25 "Bir İngiliz Torpidosuna Taarruz Edildi", *Akşam*, 15 Mayıs 1937, s. 1, 9; "Torpille Çarpan İngiliz Muhribi Cebelüttarika Götürüldü", *Akşam*, 16 Mayıs 1937, s. 2.

26 "Tahtelbahir Harbi Başladı", *Akşam*, 1 Haziran 1937, s. 4.

27 "Layipçig Kruvazörü Dört Tecavüze Uğradı", *Akşam*, 20 Haziran 1937, s. 1; F.K., "Siyasi İcmal-İspanya İşinde Yeni Bir Güçlük", *Akşam*, 22 Haziran 1937, s. 5.

28 "C.3", o dönemde İspanya donanmasına mensup gemilerde olan bir işarettir ("Bozcaada Açıklarında", *Ulus*, 17 Ağustos 1937, s. 5).

29 "Bozcaada Açıklarında Bir Hadise", *Kurun*, 17 Ağustos 1937, s. 5. Bu denizaltı ile ilgili haberler için bakınız; Hikmet Münir, "Her Hafta Başında", *Kurun*, 30 Ağustos 1937, s. 3; "Son Dakika-

O zamana kadar Akdeniz'in batısında korsanlık faaliyetlerine rastlanırken, C.3 işaretli denizaltının, Çanakale Boğazı dışında Bozcaada yakınlarında İspanyol gemisini batırması, Akdeniz'in doğusunun da tehlikede olduğunu göstermesi ve Akdeniz emniyetinin tamamen bozulması anlamına geldiğinden önemlidir³⁰. İspanya'da Valencia Hükümetinin kuvvetlerinin mukavemetini tamamen kıramayan Franko'nun, deniz yollarına hâkim olma avantajını kullanarak Sovyet Rusya tarafından gelecek yardımları engellemek için Akdeniz'in batısında verdiği mücadeleyi bundan sonra doğuda da vereceği anlamına gelmektedir. Sovyet Rusya'dan İspanya'ya doğru yola çıkan İspanyol gemileri mutlaka Çanakale Boğazı'ndan geçeceğinden, Franco kuvvetleri bu gemileri avlamak için Boğazın ağzında pusu kurup sonra arkalarından giderek müsait bir yerde bu gemileri batırmak kararı almış gözükmektedir³¹. İspanya'nın Ankara Elçisi Ricardo Begona, gemisi batırılan kaptan Trancesko ile görüştüğünü, kendisiyle beraber bütün İspanyol donanmasını gösteren kataloğa baktıklarını ve kaptanın bunların arasında kendi gemisini batıran denizaltı gemisinin benzerini bulamadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla elçi, C.3 işaretli denizaltının Franco'ya ya da Valencia Hükümetine ait olmadığını savunmaktadır. Valencia Hükümeti de yayınladığı tebliğde bu saldırıdan İtalya'yı mesul tutmuş³² ve C.3 denizaltısının Malaga'da birkaç ay önce batırılmış olduğunu ve dolayısıyla görülen denizaltının Franco'ya ait olamayacağını ilan etmiştir³³.

"Ciudad de Cadiz" vapurundan hemen sonra "Armuro" isimli başka bir İspanyol Valencia Hükümeti gemisinin saldırıya uğradığı haber alınır. Buğday yüklü gemi Sovyet Rusya'nın Novorossiysk limanından Valencia'ya giderken Bozcaada'nın güneyinde saldırıya uğrayarak yan tarafından yaralanmıştır³⁴. Armuro'ya da Ciudad de Cadiz vapuruna saldıran aynı denizaltının hücum ettiği ve saldırgan denizaltının üssünün Doğu Akdeniz'deki İtalyan adalarından birisi olduğu düşünülmektedir³⁵. Geminin kaptanı Antoyo Alonso, İspanya Konsolosluğunda gazetecilerle görüşerek kendilerini torpilleyen denizaltının saldırıdan üç dakika önce Franco bayrağı çekmekle birlikte³⁶ tip itibarıyla

Bozcaada Civarında Meçhul Bir Denizaltı Gemisini Mürettebatı ile Birlikte Yakalamışız", *Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 11.

30 "Akdenizde Emniyet Kalmadı", *Kurun*, 18 Ağustos 1937, s. 1.

31 Asım Us, "Boğazların Emniyetine Tecavüz", *Kurun*, 20 Ağustos 1937, s. 1.

32 "Akdenizde Gemileri Torpilliyen Tahtelbahir Hangi Devletin?", *Kurun*, 21 Ağustos 1937, s. 2.

33 "Bir İngiliz Harp Gemisi", *Kurun*, 23 Ağustos 1937, s. 1.

34 "Bozcaada Civarında İkinci Bir Hadise", *Kurun*, 20 Ağustos 1937, s. 2; "C.3 Denizaltısının Yanında Bir de Harp Gemisi Varmış", *Ulus*, 23 Ağustos 1937, s. 3.

35 "Akdenizde Bir İngiliz Vapuruna da Tayyareler Ateş Ettiler", *Son Telgraf*, 23 Ağustos 1937, s. 1.

36 "Dönemin köşe yazarlarından Burhan Belge, bu saldırgan denizaltının direğine değil Franco'nun bayrağını, kendisini bile çekse onun İspanyol olduğuna inanacak dünyada bir tek safderun olmadığını yazmıştır. Ona göre, meçhul denizaltı Leipzig'i torpilleyen denizaltıyla aynıdır (Burhan Belge, "Kritik ve Otokritik-Tehlikeli Torpiller", *Ulus*, 21 Ağustos 1937, s. 2).

İtalyan olduğu bilgisini vermiştir³⁷. Bulgar “Zora Gazetesi”, Marmara’daki İspanyol gemilerini torpilleyen denizaltıların, Sovyet Rusya’dan İspanya’ya zahire taşımakta bulunan vapurların yolunu kesmek ve bunlara Boğaz yolunu kapatmak amacıyla hareket ettiklerini yazmıştır³⁸.

31 Ağustos-1 Eylül gecesi³⁹ İngiliz torpidosu “HMS Havock”, Valencia civarında saldırıya uğramış ve bu saldırıyla, meçhul denizaltıların Akdeniz’de yaptığı saldırıların sayısı on sekizi bulmuştur. Tahminlere göre bu bir İtalyan ya da Franco denizaltısı değildir⁴⁰. Sonradan HMS Havock’u kılpayı farkla vuramayan denizaltının İtalyan “Iride” denizaltısı olduğu anlaşılacaktır. Iride, iki gün sonra yine İngiliz olan petrol gemisi “Woodford”u 2 Eylül’de Valencia yakında vurur ve batırır. Bu kamuoyunda büyük tepki doğurur. O dönemde birçok gazete, İtalya’yı korsanlık faaliyetleri nedeniyle itham eder. Kamuoyu, İngiltere’nin artık bu duruma tepki vermesini beklemiş⁴¹, gerçekten de İngiltere Akdeniz’deki bu saldırıları önlemeye yönelik ilk adımı atmış ve ancak ondan sonra bu sorun çözülebilmıştır⁴².

Ege Denizinde, Yunan adaları civarında bir denizaltı, 1 Eylül’de “Blagoyef” isimli Sovyet vapuruna taarruz etmiş ve vapuru batırmıştır. İngiltere ve Fransa, taarruz olaylarından İtalya’yı sorumlu tutarken, Almanya ise meçhul korsanların İspanyaya ait olduğunu düşünmektedir⁴³. Geminin kaptanı Kaminsky, kendilerini bir İtalyan denizaltısının batırdığını iddia etmiştir. Bunun şüursuz bir anarşist saldırısı olmadığını söyleyen kaptan, saldırganların kendilerinden sonra arkalarından gelen bir başka ticaret gemisine bayrağını görünce dokunmadıklarını ifade etmiştir⁴⁴. Son Posta muhabirine röportaj veren kaptan, saldırı anında Franconun bayrağını çekse de, denizaltının İtalyanlara ait olduğu konusunda ısrarcıdır; “Ben 32 senedir gemilerde dolaşıyorum...Eğer bu gemi İtalya limanlarındaki tahtelbahirlerin tıpatıp eşi değilse ve İtalyan tersanelerinden

37 “Armuro Vapuru Nasıl Batırıldı?”, *Kurun*, 23 Ağustos 1937, s. 2; “C.3 Denizaltısının Yanında Bir de Harp Gemisi Varmış”, *Ulus*, 23 Ağustos 1937, s. 3.

38 BCA 30.10.0.0.63.424.18/3.

39 Goldie, a.g.m., s. 241.

40 “Meçhul Denizaltı Gemisi Bir İngiliz Torpidosuna da Taarruz Etti”, *Son Posta*, 2 Eylül 1937, s. 6. Başka bir kaynakta, 2 Eylül’de 4 İngiliz gemisinin denizaltıların kurbanı olduğu bilgisi yer almıştır (Alpert, a.g.e., s. 144).

41 Zara Steiner, *The Triumph of the Dark: European International History 1933-1939*, Oxford University Press, New York 2011, s. 237.

42 Goldie, a.g.m., s. 242.

43 “Akdenizde Harp!-Korsan Tahtelbahir Ege Denizinde Bir Rus Vapurunu Batırdı”, *Tan*, 3 Eylül 1937, s. 1, 10. Alman basını, saldırıları İspanya’nın Valencia Hükümetinin yaptığını düşünmektedir (Akdeniz Devletleri Bir Konferans Aktediyorlar”, *Son Posta*, 3 Eylül 1937, s. 8). Fransa basını bir dönem Akdeniz’deki denizaltı saldırılarına Sovyetlerin katıldıklarını yazmış, Fransa’daki Sovyet Sefareti bu iddiaların asılsız olduğunu beyan etmiştir (“Telgraf Haberleri-İtalyanlar Fransızlara Teminat Verdiler”, *Son Posta*, 24 Eylül 1937, s. 3).

44 “Esrarengiz Tahtelbahirin Kurbanları”, *Son Posta*, 10 Eylül 1937, s. 1.

*çıkمامışsa ben açık alınımın olanca şerefinden vaz geçerim.*⁴⁵ Bu dönemde Akdeniz’de batan diğer İspanyol gemilerinin kaptanları da, verdikleri raporlarda Tunus ve Sicilya arasının İtalya tarafından abluka edildiğini ve buralarda İtalyan römorkörlerinin devriye gezerek geçen bütün gemileri haber verdiklerini, İspanyol gemilerinin de bu yolla tahrip edildiğini ifade etmişlerdir⁴⁶.

Steiner’e göre, Franco’yu savaşa bitirmeye zorlamak isteyen İtalya, 6 Ağustos-13 Eylül tarihleri arasında işaretleri silinmiş donanmasının yarısıyla ve daha çok geceleri harekete geçerek Akdeniz ve Ege’de devriye gezmiştir. İtalyan denizaltılar bu süreçte 24 gemiye torpido atmış, bunlar 4 ticari gemi batırırken, 1 Cumhuriyetçi gemi zarar görmüştür⁴⁷. Başka bir kaynaktan Ağustos ayı içerisinde 18⁴⁸, toplamda en az 30 geminin saldırıya uğradığı ve 8’inin batırıldığı ifade edilmiştir. İlk 15 saldırıda kurbanlar daha çok İspanyolken, sonlara doğru çoğu İngiliz’dir⁴⁹. Ancak İngiliz bandıralı gemilerin batırılmasından sonradır ki, Batılı güçler sert bir duruş sergileyerek bu korsanlık faaliyetlerine son vermek için bir konferans toplanmasına karar vermişlerdir⁵⁰.

Uluslararası hukuk kuralları açısından bakıldığında Akdeniz’deki bu saldırılar, 22 Nisan 1930 tarihinde imzalanan Londra Anlaşması’nın 4. kısmında yer alan ticaret gemilerinin güvenliği ile ilgili maddelerinin⁵¹ ve 6 Kasım 1936 tarihli denizaltı protokolünün⁵² ihlal edildiğini göstermektedir ve bu durumun sonlandırılması için bir konferans toplanacaktır.

Nyon (Akdeniz) Konferansı Katılımcılar Meselesi

Fransa’nın bir konferans toplanması teklifi üzerine⁵³ İngiltere, korsanlığı kesin bir şekilde bitirmek için harekete geçmeye karar vermiş⁵⁴, bu iki ülkenin diğer katılımcıları davet etmeleriyle Nyon Konferansı’nın toplanması sağlanmıştır⁵⁵.

45 “Esrarengiz Tahtelbahirin Kurbanları”, *Son Posta*, 10 Eylül 1937, s. 8; Veli Nuri, “Akdenizdeki Facia”, *Akşam*, 10 Eylül 1937, s. 8.

46 “Bozcaada Civarında İkinci Bir Hadise”, *Kurun*, 20 Ağustos 1937, s. 2.

47 Steiner, aynı yer. Ağustos-Eylül 1937’de saldırıya uğrayan gemiler için ayrıca bakınız; Zafer Çakmak, *İkinci Dünya Savaşı Öncesi Akdeniz’de Korsan Denizaltılar Sorunu Nyon Anlaşması*, IQ Yayınları, İstanbul 2009, s. 19-40.

48 Goldie, a.g.m., s. 241.

49 Alpert, a.g.e., s. 144.

50 Burgwyn, a.g.e., s. 161.

51 Ticaret gemilerinin güvenliğini ilgilendiren 4. kısım maddeleri için bakınız; <http://digital.library.northwestern.edu/league/le0292cp.pdf>, s. 985.

52 “The Nyon Conference and Its Result”, *Bulletin of International News*, Vol. 14, No. 6 (Sep. 18, 1937), s. 12.

53 “Akdeniz Devletleri Bir Konferans Aktediyorlar”, *Son Posta*, 3 Eylül 1937, s. 8.

54 “Esrarengiz Tahtelbahirin Kurbanları”, *Son Posta*, 10.9.1937, s. 1.

55 L.F.E Goldie, “1937 Nyon Arrangement” (ed. Natalino Ronzitti), *The Law of Naval Warfare, A Collection of Agreements and Documents with Commentaries*, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands, 1988, s. 494.

İngiltere ve Fransa arasında davet edilecek ülkelerin tespiti hususunda bazı ihtilaflar yaşanmış ve Valencia Hükümeti'nin başta konferansa davet edilmesi düşünülürken, sonradan listeden çıkarılmış; Sovyet Rusya, Almanya ve İtalya'nın ise davet edilmesine karar verilmiştir. Fransa, Sovyet Rusya'nın; İngiltere de Almanya'nın katılması konusunda ısrarcı olmuştur⁵⁶.

İngiltere ve Fransa, konferansa Akdenizle ilgili devletleri çağırılmışlardır. Bunlar öncelikle büyük devletler sonra da Türkiye, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Arnavutluk'tur⁵⁷. İspanya'dan ne Franco ne de Madrid Hükümeti, bunlardan birini tanımayanların tepkisini çekmemek ve bir ihtilafa meydan vermemek için çağırılmamışlardır⁵⁸. İngiltere ve Fransa'dan, konferansa bir Akdeniz devleti olmadığı malum olan Almanya'nın davet edilmiş olmasının sebeplerini kendilerine izah edilmesini isteyen Sovyetler Birliği Hükümeti, İspanya'nın ise hem bir Akdeniz devleti olması hem de gemilerinin korsan denizaltılarının saldırılarına uğraması nedeniyle konferansa muhakkak çağırılması gerektiğini ifade etmiştir⁵⁹.

Saldırgan Denizaltıların Kimliği Hakkında İddialar

Konferansın toplanmasından önce Sovyet Rusya, "Timiriazef" ve "Blagoyef" isimli Sovyet ticaret vapurlarıyla diğer birçok ecnebi gemilerine karşı yapılan korsanlık faaliyetlerinin, İtalyan savaş gemilerinden yapıldığına dair bir protesto notası vermiştir. Pravda Gazetesine göre, Sovyet Hükümetinin bu konuda elinde reddedilemeyecek deliller vardır⁶⁰.

5 Eylül'de İtalya Hükümetine⁶¹ gönderilen bu notayla, Akdeniz'deki meçhul denizaltıların İtalya'ya ait olduğunu açıkça ilk kez söyleyen⁶² devlet olan Sovyet

56 Steiner, aynı yer.

57 * Konferansa davet edilen devletler; Arnavutluk, Bulgaristan, Mısır, Almanya, Yunanistan, İtalya, Romanya, Sovyetler Birliği, Türkiye ve Yugoslavya (Goldie, aynı yer; "Notaya Cevap", *Kurun*, 7 Eylül 1937, s. 4). Almanya ve İtalya davete icabet etmemiş, Arnavutluk ise sonradan Nyon Anlaşmasından çekilmiş ve ismi anlaşmadan çıkarılmıştır. TBMM'nin kabul ettiği anlaşma metninde Arnavutluk'un ismi yoktur ("Nyon Anlaşmasını Yarın Tatbik Ediyoruz", *Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 11).

58 Muhittin Birgen, "Hergün-Akdenizin Emniyeti İçin Toplanacak Yeni Konferans", *Son Posta*, 10.9.1937, s. 2.

59 "Akdeniz Konferansı", *Kurun*, 7 Eylül 1937, s. 4. Sovyetler Birliği'nin Almanya'nın Akdeniz devleti olmadığı için çağırılmaması gerektiği fikri dikkate alınmış gözükmektedir. Konferans sonunda alınan bir kararla; Almanya'ya anlaşma hakkında bilgi verilecek fakat kendisi Akdeniz devleti olmadığından kontrol görevine çağırılmayacaktır ("Nyon Konferansında Verilen Mühim Bir Karar", *Akşam*, 12 Eylül 1937, s. 2).

60 "Sovyet Gazeteleri İtalya'ya Karşı", *Son Posta*, 10 Eylül 1937, s. 8. Sovyet Rusya, İtalya ile birlikte Almanya'yı da korsanlık konusunda itham etmiş, bunun üzerine Akdeniz'de Almanya denizaltıları görülmemeye başlanmıştır (Burgwyn, *a.g.e.*, s. 161).

61 Steiner, aynı yer.

62 Dönemin yabancı basınında bilinmeyen denizaltı saldırılarının sorumlusunun İtalyanlar olduğu ima edilmiş, fakat yatıştırma politikasının gereği olarak İtalya adından hiç bahsedilmemiştir. O dönemde Paris'teki "İtalyan Bulvarı (Boulevard des Italiens)" ironik olarak "Bilinmeyen Bulvar (Boulevard des Inconnus)" olarak adlandırılmıştır (Alpert, *a.g.e.*, s. 144). Yine yıllar sonra yazılan birkaç kaynaktan; Haziran 1936'da Habeşistan üzerindeki

Gazi

Akademik
Bakış

171

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Rusya, notasıyla batırılan gemilerinin zararının İtalya tarafından karşılanmasını istemiştir⁶³.

Bu saldırıların müsebbibinin İtalya olduğunu ifade eden başka bir devlet ise İspanya olmuştur. Akdeniz'deki saldırıların Milletler Cemiyeti gündemine alınmasını talep eden İspanyol Valencia Hükümeti⁶⁴ temsilcisi Negrin, Cenevre'de toplanan Milletler Cemiyeti Konseyinde söz alarak Akdeniz meselesine temas etmiş, İtalyan saldırıları hakkında Valencia Hükümetinin elinde deliller olduğunu ifade etmiştir⁶⁵.

Cumhurbaşkanı Atatürk, meçhul saldırganın İtalya olduğu hakkındaki iddialar karşısında konferans hakkında yazıştığı İnönü'ye şu soruları sormaktadır; “İtalya’yı bir taraftan Rus diğer taraftan İngiliz gemilerine taarruza sevk eden İtalyan nokta-i nazarı nedir? Diğer taraftan Rusların İtalyanları ithamdaki ısrarlarından bekleedikleri netice nedir? İtalyanlar bir taraftan İngilizleri diğer taraftan Rusları fiilen provoke etmiş bulunmakla zıt gibi görünen bu icraattan ne gibi komplikasyonlar alabileceklerini ümit edebilirler?”⁶⁶

Avusturya, bu denizaltıların İtalya'ya değil, Franco'ya ait olduklarını düşünmekte,⁶⁷ Franco ise saldırıların arkasında ya Sovyet Rusya ya da Valencia Hükümetinin olduğunu iddia etmektedir⁶⁸.

zenci tedbirler kaldırıldı ve İtalya'nın İspanya'ya müdahalesi dikkate alınmadı. İspanya Cumhuriyeti ile ticaret yapan İngiliz gemilerinin düzenli olarak Akdeniz'de batırılmasına “meçhul” denizaltılar dendi. “*Bunlar kesinlikle İtalyan denizaltılarıydı*” (Malcolm Pearce-Geoffrey Stewart, *British Political History, 1867–2001: Democracy and Decline*, Third edition, Routledge, New York 2002, s. 318). 1937 Eylül ayında toplanan Nyon Konferansı, İngiliz ve diğer uyruklu gemilerin işine burnunu sokan meçhul denizaltılar problemini tartışmak için toplanmıştı. İtalya Konferansa davet edilse de bahsedilen denizaltıların İtalyan olduğu “herkesçe bilinen bir sırdu”. (Helen Graham, *The Spanish Republic at War 1936-1939*, Cambridge University Press, UK 2002, s. 317). İtalya Dışişleri Bakanı Kont Galeazzo Ciano günlüğüne, İngilizlerle saldırıya uğrayan gemiler hakkında görüşürlerken, oldukça yüzüstü bir şekilde yalan söylediğini bizzat itiraf etmiştir. Ciano, uyuşuk İngiliz tavrının kendisini bu cevabı vermeye cesaretlendirdiğini yazmıştır (Alpert, *a.g.e.*, s. 145).

63 BCA 30.10.0.0.45.290.52/8.

64 “Batırılan Gemi Hadiseleri Üzerine İspanya Cenevreye Müracaat Etti”, *Kurun*, 24 Ağustos 1937, s. 1.

65 “Akdenizde Kontrol”, *Son Posta*, 17 Eylül 1937, s. 8.

66 BCA 30.10.0.0.45.290.52/9.

67 Muhittin Birgen, “Hergün-Anlaşamıyan Avrupa”, *Son Posta*, 15 Eylül 1937, s. 2. O dönemde Fransız gazeteler de, özellikle Bozcaada civarındaki saldırıları Franco denizaltılarına atfetmişlerdir (“Meçhul Tahtelbahirin Hüviyetini Anlamak Henüz Kabil Olamadı”, *Akşam*, 25 Ağustos 1937, s. 1). İngiliz ve Fransız gemilerine çok fazla saldırı olmaması da meçhul denizaltıların Franco'ya ait olduğu tezine ispat olarak görülmüştür. Şöyle ki, bunu iddia edenlere göre Franco, İngiliz ve Fransız gemilerine kendisine bir karşılık vermelerinden korktuğu için dokunmamakta fakat Sovyet gemilerine karşı Sovyetler uzakta olup karşılık veremeyeceklerinden çekinmeden saldırmaktadır (Muhittin Birgen, “Hergün-Yeni Haber: Akdenizde Sovyet Gemileri de Batırılıyor”, *Son Posta*, 2 Eylül 1937, s. 2).

68 “Esrar Perdesi Kalkıyor Mu?”, *Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 8.

Başka bir iddia da konferansta Matin Gazetesini temsil eden Stefan Lausanne'den gelmiştir. Lausanne, konferansta görevli deniz mütehasıslarının kendisine, saldırgan gemilerin herhangi bir devlet tarafından kadro dışı edilmiş gemiler olduğu ve bunların dünyayı karıştırmak isteyen anarşistlerin eline geçtiği bilgisini verdiklerini ifade etmiştir. Gazetecinin fikrine göre, bu anarşistler de Katolonya'daki bir grup anarşisttir⁶⁹. Görüldüğü üzere bu süreçte, bütün alakadar devletler birbirlerine karşı ithamkâr bir gözle bakmışlar ve her devlet az çok zan altında kalmıştır⁷⁰.

Bu tartışma ve ithamlar devam ederken, Almanya ve İtalya konferansa iştirak etmeyeceklerini bildirirler. İtalya Dışişleri Bakanı Ciano, başlangıçta konferansa katılmayı düşündüklerini fakat konferansa kendilerini suçlu ilan eden bir nota veren Sovyet Rusya nedeniyle bundan vazgeçtiklerini ifade etmiştir⁷¹.

Nyon Konferansı'nın Toplanması

Konferans, altı Akdeniz ve üç Karadeniz devletinin katılımıyla⁷², 10 Eylül 1937 tarihinde Nyon'da toplanmıştır. Konferans başkanı olarak seçilen Fransız Dışişleri Bakanı Lyon Delbos⁷³, toplantının konusunu şöyle açıklamıştır; *"Mevzubahis olan Akdeniz'de tahammül edilmez bir hal alan vaziyete çabuk surette nihayet vermek, bunun için lazım gelen tedbirleri almak ve Akdeniz'de seyrisefain hakkındaki beynelmilel hukuka riayet kaidelerini takviye eylemektir"*⁷⁴. Bu toplantı sonunda alınacak kararlar oldukça önemlidir, öyle ki o dönemde bir müellifin ifadesiyle, savaşın olması da olmaması da bu konferansta alınacak olan kararlara bağlıdır⁷⁵.

İtalya ve Almanya'nın konferansa katılmaması Sovyet Rusya ve diğer üyeler tarafından teessüfle karşılanmış, katılmasalar da konferansta alınan kararların kendilerine bildirilmesine karar verilmiştir⁷⁶.

Konferansta, Akdeniz'in batı kısmının Fransa ve İngiltere, doğu kısmının da Türkiye, Yunanistan ve Sovyet Rusya filolarının nezareti altında bulunması düşünülmüştür⁷⁷. Konferansın 2. gününde Balkan devletleri temsilcileri kendilerine verilen Doğu Akdeniz'in emniyetini sağlama vazifesinin kendilerine ağır geleceğini bildirirlerken, İtalya Hükümeti de Sovyet Hükümetinin

69 "Esrar Perdesi Kalkıyor Mu?", *Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 1. Benzer iddialar için bakınız; Muhittin Birgen, "Hergün-Akdenizde Saklambaç", *Son Posta*, 3 Eylül 1937, s. 2.

70 Muhittin Birgen, "Hergün-Nyon Konferansından Sonra", *Son Posta*, 18 Eylül 1937, s. 2.

71 Goldie, aynı yer.

72 *TBMM Zabıt Ceridesi*, aynı yer.

73 "Akdeniz Konferansının İlk Kararı", *Son Posta*, 11.9.1937, s. 1.

74 "Konferans Dün Toplandı Müzakereye Başladı", *Akşam*, 11 Eylül 1937, s. 1.

75 Selim Ragıp Emeç, "Siyaset Âleminde-Akdeniz Devletlerinin Konferansı Toplanırken", *Son Posta*, 9 Eylül 1937, s. 3.

76 "Akdeniz Konferansının İlk Kararı", *Son Posta*, 11 Eylül 1937, s. 11.

77 "Akdeniz Konferansı Nyonda Açıldı", *Tan*, 11 Eylül 1937, s. 10; Akdeniz Konferansının İlk Kararı", *Son Posta*, 11 Eylül 1937, s. 1.

Gazi

Akademik
Bakış

173

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Akdeniz’de herhangi bir görev almasına kesinlikle karşı duracaklarını ifade etmiştir⁷⁸.

Bu gelişmelerden sonra, 11 Eylül tarihli toplantıda şu esaslar üzerinde anlaşılmıştır;

1. Konferansa katılan her devlet kendi kara sularının emniyetini korumakla mükellef olacaktır.
2. 1936 Londra Denizler Anlaşması maddelerine aykırı davranan denizaltı gemileri korsan gemisi sayılacaklardır.
3. Denizaltı gemileri açık denizde yalnız suyun üstünden gidecekler ve ticaret gemilerini rahatsız ettikleri takdirde korsan sayılarak, kendilerine karşı ona göre muamele yapılacaktır.
4. Herhangi bir denizaltı gemisi, bir ticaret gemisini batırdığı takdirde imha edilecektir.
5. Bu kararlar Roma Hükümetine tebliğ edildikten sonra İtalya da kendi sularını emniyet altına almaya davet edilecektir.
6. İngiliz ve Fransız donanmaları müştereken Akdeniz’de genel kontrolü devam ettireceklerdir.

Konferansa katılan devletlere ait denizaltıların yanlarında bir deniz üstü gemisi olmadan yola çıkmamaları ve kararlaştırılacak belirli deniz yollarını kullanmaları istenecektir⁷⁹.

Hızlı bir şekilde karar alınan konferans dört günde tamamlanmış olup, uluslararası bir deniz devriyesi oluşturularak, Adriyatik ve Tirenien Denizi hariç, Akdeniz’de saldırıda bulunan ya da bulunacağından şüphelenilen denizaltılara karşı saldırıya geçilecektir. 1930 tarihli Londra Deniz Anlaşması gereğince meçhul denizaltıya karşı saldırıya geçmeden önce mürettebatı ve seyr-ü sefer evrakı güvenceye alınacaktır. Anlaşmanın önsözünde bu denizaltı saldırılarının İspanyol Savaşına ait bölgesel bir çatışma değil, “layık olduğu şekilde korsan saldırıları” olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir⁸⁰. Artık herhangi bir devletin himayesinde olmayan denizaltılara, bütün imzacı devletler tarafından ölümcül bir şekilde saldırılması kayıt altına alınmıştır⁸¹.

Nyon Anlaşması ayrıca teknik kararları içeren iki ek belgeyi içermektedir, bunlar “denizaltı gemilerinin talimlerine tahsis olunan mıntıkalar” ve “iştirak eden devletlerden her birinin kendi ticaret gemilerine takip etmelerini tavsiye

78 “Akdeniz Konferansında Tam Bir Anlaşma Oldu”, *Son Posta*, 12 Eylül 1937, s. 1.

79 “Akdeniz Konferansında Tam Bir Anlaşma Oldu”, *Son Posta*, 12 Eylül 1937, s. 1, 5; “Konferansta Tam Anlaşma Oldu”, *Akşam*, 12 Eylül 1937, s. 1; “60 Muhrip Akdenizi Kontrol Edecek”, *Kurun*, 12 Eylül 1937, s. 1; “The Nyon Conference and Its Result”, s. 12.

80 Goldie, “Terrorism, Piracy and The Nyon Agreements”, s. 242.

81 Goldie, a.g.m., s. 246.

edebileceği başlıca yollar” hakkındadır⁸². Milletler Cemiyeti'nin himayesinde imzalanan anlaşmada imzası bulunan devletler şunlardır; Türkiye, İngiltere, Bulgaristan, Mısır, Fransa, Yunanistan, Romanya, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya⁸³.

Uygulamaya geçilince önce Akdeniz'in üç kısma ayrılması, batısında İngiltere ve Fransa'nın, ortasında İtalya'nın, doğusunda da Türkiye, Sovyet Rusya ve Yunanistan'ın devriye gezmeleri düşünülmüştür. Fakat bu şeklin, her gün deniz ortasında hadiseler çıkmasına ve ihtirasların yeni baştan alevlenmesine yol açabileceği tehlikesi görüldüğünden⁸⁴, yalnız İngiltere ve Fransa'nın meçhul korsanla mücadeleyi üzerlerine almaları ve bu maksatla ulaşım yolları üzerine büyük bir deniz kuvveti göndermeleri en doğru yol olarak görülmüştür. Bu planlar doğrultusunda, İngiltere ve Fransa, Akdeniz'e altmış adet torpido muhribi devredecektir. Bunlardan başka uçaklar da görev alacaktır⁸⁵.

Konferans kararları kendisine bildirilen İtalya, bu kararları kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Genel kontrol işinde kendisine Fransa ve İngiltere

82 Çakmak, *a.g.e.*, s. 59-63. Nyon Anlaşması'ndan sonra, 17 Eylül'de Cenevre'de yapılan ek bir toplantıda, Nyon'da alınan kararlar denizüstünde yer alan savaş gemilerine de uygulanabilecek şekilde ikinci bir anlaşma metni imzalanmıştır (Francisco J. Romero Salvadó, *Historical Dictionary of the Spanish Civil War*, The Scarecrow Press, UK, 2013, s. 233).

83 Goldie, "1937 Nyon Arrangement", s. 483.; Salvadó, *a.g.e.*, s. 233. Anlaşmanın tam metni için bakınız; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc017/kanuntbmmc017/kanuntbmmc01703266.pdf, s. 1068-1070; "Başvekil Akdeniz Anlaşmasını Bugün Mecliste İzah Edecek", *Son Posta*, 18 Eylül 1937, s. 11; Paktın Metnini Veriyoruz", *Tan*, 18 Eylül 1937, s. 6; <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/ART/335-500001?OpenDocument>; "The Nyon Conference and Its Result", s. 12; "Spain: The Nyon Arrangement", *The American Journal of International Law*, Vol. 31, No. 4, Supplement: Official Documents (Oct., 1937), s. 179-182.

84 Ahmet Emin Yalman, "Mükemmel Bir Eser", *Tan*, 14 Eylül 1937, s. 10. Bu aşamada şu yorum önemlidir; "Litvinov, İtalya'yı açıkça üç Rus gemisini batırmakla suçlamış ve bu da bütün mesele mesulün adının söylenmemesinde kararlı olmak olduğundan utanç verici olmuştur. Bu nedenle Fransa ve İngiltere, Sovyet Rusya'nın İtalyan gemi ve uçaklarına saldırılması isteğini kabul etmemiş ve Sovyet Rusya'yı Akdeniz'de devriye görevine davet etmemiştir. Görüntüyü korumak için, İtalya bile kendi denizaltılarına karşı devriye gezme ve koruma görevi için davet edilmek zorunda kalmıştır." (Alpert, *a.g.e.*, s. 145). İngiltere ve Fransa ile birlikte İtalya da devriye gezilecek sınırlar içerisinde, su altında gördüğü bütün denizaltıları batıracağını ilan etmiştir (Goldie, "Terrorism, Piracy and The Nyon Agreements", s. 242; Goldie, "1937 Nyon Arrangement", s. 494). Rus Donanmasının Akdeniz'de görevlendirilmemiş olması hakkında Atatürk'ün Önönü'ye yazdıklarından; "*Rus donanmasının Akdeniz'de vazifedar edilmemiş bulunmasını, Rus Sovyet Devletinin memnuniyetle karşılamış olduğu zannındayım. Aksi bir karar bizi daha derin düşünceli tedbirler almak mecburiyeti karşısında bırakabilirdi. Çok vazih anlaşılıyor ki, İngiltere ve Fransa böyle bir vaziyetin ihdasından içtinap etmişlerdir. Rusya'nın bu meselede ısrar etmemesini, İngiltere ve Fransa'nın adeta Türkiye'nin -izhar etmemiş olmakla beraber- çok dikkatli olacağını kabul ettikleri nokta-i nazara riayetkâr görünmelerini, bizim için memnuniyeti mucip görüyorum.*" (BCA 30.10.0.0.45.290.52/1).

85 "Akdenizde Savaş Başlıyor", *Tan* 14 Eylül 1937, s. 10.

Gazi

Akademik
Bakış

175

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

ile eşit bir rol verilmediğine dikkat çeken İtalya⁸⁶, Akdeniz’de İngiltere, Fransa ve Sovyet Rusya tarafından bir korsanlık teşkilatı kurulduğunu iddia etmiştir⁸⁷. İtalya’nın, konferans öncesinde Sovyet Rusya’nın nota vermesinden itibaren vermeye başladığı sert tepkileri arttırmasından ve bunun üzerine Sovyet Rusya’nın da Karadeniz’de İtalyan gemilerine karşı kendi meçhul denizaltılarıyla karşılık vermesinden endişe edilmiştir⁸⁸. Fakat korkulan olmamış, İtalya da bir süre sonra kontrol işine katılmaya karar vermiş, anlaşma maddeleri bunu sağlamak için tadil edilmiştir⁸⁹. 29 Eylül’de İtalya’nın Akdeniz’deki devriyeye katılımı için gerekli düzenlemeler tamamlanarak⁹⁰, 11 Kasım tarihinden itibaren devriye gezmesi sağlanmış⁹¹, böylece “kaçak avcı, av bekçisi olmuştur”⁹². Bu karar, Nyon Konferansı’nın sağlamlığını ve güvenilirliğini sorgulatan bir durum olarak görülmüş ve İtalya Dışişleri Bakanı Ciano, bu büyük zaferi günlüğüne şöyle geçirmiştir; “İtalyanlar bir gece içinde sanık korsanlıktan polisliğe terfi ettirildiler.”⁹³ İngiltere ve Fransa kontrol işinde İtalya’nın istediği mevkileri kendisine vermiş⁹⁴, hatta İtalya’yı memnun etmek için Sovyetlerin yetki alanı Karadeniz ile sınırlandırılmıştır⁹⁵. Sovyetler, sergilenen bu ikiyüzlülük karşısında oldukça kızgındır⁹⁶. Yeni alınan karara göre; Batı Akdeniz’de İngiltere Cebelitarık mıntikasını, Fransa Cezayir’de Bon Limanına kadar uzanan kısmı ve İtalya da diğer mıntıkayı kontrol edecektir. Doğu Akdeniz’de ise paylaşım şöyledir; İngiltere Ege’den Portsaid’e, Fransa Portsaid’den Suriye’ye ve İtalya da Portsaid’den Trablus’a kadar⁹⁷.

Bu anlaşmadan sonra 18 Eylül’de Karadeniz’e geçen iki İngiliz kruvazörü limandan geçerek Ege Denizi’ne çıkmış⁹⁸ ve artık denizaltı korsanlığı olayları sona ermiştir⁹⁹. Konferansın böylesine başarıyla sonuçlanması sadece

86 “İtalya Kararları Tanımıyor”, *Son Posta*, 15 Eylül 1937, s. 6.

87 “Akdeniz, İngiltere İle İtalyanın Arasını Açtı”, *Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 8.

88 Muhittin Birgen, “Hergün-Harp Korkusu”, *Son Posta*, 16 Eylül 1937, s. 2.

89 “Telgraf Haberleri-Akdenizin Kontrolüne İtalya da İştirak Ediyor”, *Son Posta*, 22 Eylül 1937, s. 3.

90 Steiner, aynı yer.

91 Burgwyn, *a.g.e.*, s. 161.

92 Steiner, aynı yer.

93 Salvadó, *a.g.e.*, s. xxxiii.

94 Asım Us, “İki Mihver Çarpışıyor”, *Kurun*, 11 Ekim 1937, s. 1.

95 Burgwyn, aynı yer.

96 Steiner, aynı yer.

97 “İtalya Akdenizde Nereleri Kontrol Edecek?”, *Son Telgraf*, 1 Ekim 1937, s. 2.

98 “İngiliz Kruvazörleri Akdenize Çıktı”, *Tan*, 20 Eylül 1937, s. 3.

99 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, C. 1-2: 1914-1995, Alkım Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, s. 267. “Eylül 1937’de, Fransa’daki Nyon Konferansını takiben Fransız ve İngiliz kuvvetlerinden oluşan destroyerlerin devriye gezmeleri bu denizaltıların sonunu getirdi” (Malcolm Pearce-Geoffrey Stewart, aynı yer). “Nyon’dan sonra İngiliz gemilerine yapılan saldırılar neredeyse durdu” (Graham, aynı yer). “Nyon Konferansı Akdeniz’deki İtalyan korsanlığını durdurmada tamamen başarılı olmuştu”, bu konferanstan sonra “adeta bir mucize gibi İtalyan denizaltı saldırıları derhal sona erdi” (John R. Ruggiero, *Hitler’s Enabler: Neville Chamberlain and the Origins of the Second World War*, Praeger, USA 2015, s. 11, 60).

ülkelerin kararlılıkla bir arada güçlü bir şekilde durmasından değil, İngiliz Deniz Kuvvetlerinin bu süreçte meçhul denizaltıların kullandıkları şifreleri çözmesiyle¹⁰⁰ de ilgili olmalıdır. Ayrıca Steiner'ın verdiği bilgiye göre, Ağustos ayının sonunda İspanya'daki amaçları gerçekleşen ve hiçbir zaman İngiltere ile karşı karşıya gelmek istemeyen İtalya, zaten konferans başlamadan korsan denizaltılarını açık denizlerden çekmiştir¹⁰¹. İngiliz diplomasisi, konferansın suçluyu bulmak için toplanmadığı konusunda güvence sağlamış, bu sayede toplantı bu faaliyetlerin tamamen giderildiği bir sonuca ulaşabilmiştir. Bizzat İtalyan Dışişleri Bakanı Ciano bile "korsanların polise dönüştürülmesi" kararıyla övünmüştür¹⁰².

Bu süreçte basında zaman zaman denizaltı yakalama haberleri çıkmış fakat bu haberler doğrulanmamıştır. O yıllarda bir denizaltı dalmış bir halde 500 milden fazla bir mesafeyi bir seferde alabilmektedir. Bu da bir denizaltı, saatte 10 mil hızdan kesintisiz elli saat sualtında kalabiliyor demektir¹⁰³. Gemilerden oluşan bir donanmadan kaçan denizaltının kurtulmak için suyun altına dalması yeterli olacaktır. Dolayısıyla bir kere dalan denizaltını yakalamak teknik olarak mümkün olmadığından, hiçbir denizaltı bulunamaz¹⁰⁴. Anlaşmanın yapılmasına sebep olan şartlar ortadan kalktığından, Yunanistan 12 Nisan 1939'dan, Romanya 5 Mayıs 1939'dan, Mısır 23 Mayıs 1939'dan, İngiltere, Fransa ve Bulgaristan 6 Mayıs 1939 tarihinden itibaren bu anlaşmadan çekildiklerini bildirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de 8 Nisan 1939'da anlaşmadan çekildiğine dair bir notayı diğer katılımcı devletlerin Elçiliklerine göndermiştir¹⁰⁵.

Denizaltı korsanlığı, İspanya İç Savaşı'ndan sonra da devletler hukukunun tamamıyla haricinde bazı korsanca hareketler şeklinde devam edip gitmiş, tarafsız bir devletin direncini kırmak veya tahrik etmek amacıyla bundan sonra bir süre "deniz korsanlığı" siyasi bir moda haline gelmiştir¹⁰⁶.

Meçhul Denizaltı Saldırıları, Nyon (Akdeniz) Konferansı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti

İtalya sömürgeci emeller takip ettiğini inkâr etse de¹⁰⁷, Mussolini 1923'ten beri Akdeniz'den bir İtalyan denizi olarak bahsetmektedir ve bu dönemde artık

100 Burgwyn, *a.g.e.*, s. 161. Başka bir kaynakta da Eden'in, İtalya'nın denizaltılarını 4 Eylül tarihinde geri çağırıldığını şifrelerini kırmak suretiyle bildiğini, dolayısıyla konferansın katılımcılar henüz toplanmadan önce zaten başarılı olduğunu ifade etmiştir (Steiner, aynı yer).

101 Steiner, *a.g.e.*, s. 238, 239.

102 Salvadó, *a.g.e.*, s. 233.

103 Domville, *a.g.e.*, s. 51.

104 Alpert, aynı yer.

105 BCA 30.10.0.0.219.476.10/1, BCA 30.10.0.0.219.476.10/2, BCA 30.10.0.0.219.476.10/3.

106 Hüsamettin Ülsel, "Denizci Gözüyle-Refah Vapuru Faciası", *Vatan*, 28 Haziran 1941, s. 3.

107 Jean Roger, "Türkiye ile Fransa ve Şarki Akdeniz Emniyeti", *Tan*, 16 Eylül 1937, s. 5.

Geri

Akademik
Bakış

177

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

“Mare Nostrum” (bizim deniz) tabiri resmi lisana girmiş olup, bu tabire bütün Akdeniz dâhildir¹⁰⁸. Oniki Adaları elinde bulundurması nedeniyle Türkiye ile komşu olan İtalya, bu dönemde Türkiye tarafından temel stratejik bir tehdit olarak görülmüştür¹⁰⁹. Türkiye'nin yaşanan denizaltı saldırılarıyla doğrudan doğruya alakası yoktur denilse de¹¹⁰, İtalyan denizaltıların Akdeniz'de dolaşması herkesi ve en çok da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni ilgilendirmektedir. Özellikle “Ciudad de Cadiz” ve hemen sonra “Armuro” vapurlarının Bozcaada civarında saldırıya uğramalarından sonra, bu saldırıları yapan denizaltıların üssünün Doğu Akdeniz'deki İtalyan adalarından biri olduğu kanaati üstün gelmeye başlamıştır¹¹¹.

Bozcaada civarında gerçekleşen hadiseler üzerine 18 Ağustos'tan itibaren Türk deniz uçakları ve gemileri Boğaz'dan içeri girerek denizaltını aramış¹¹², 24 Ağustos tarihinde ise Türk Hükümeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara'daki yabancı sefaretlere iki nota vermiştir. İlk notada, Cumhuriyet Hükümetinin kazazedelere karşı insaniyetperver davranış sergiledikleri vurgulandıktan sonra; aynı tarihli ikinci notada Boğazlar içerisinde yabancı bir denizaltı görülürse gerek uluslararası Boğazlar Sözleşmesi gerekse milletlerarası hukuk kaideleri gereğince denizaltının tesliminin isteneceği, eğer teslim olmazsa zorla tutuklanacağı ve hatta imha edileceği haber verilmiştir¹¹³.

Bulgaristan'da Zora Gazetesi, Türk sularında meydana gelen bu saldırıyla ilgili 22 Ağustos tarihinde yayınladığı “Yabancı tahtelbahirlerin Boğazlarda görünmesine karşı Türkiye niçin hassastır?” başlıklı başmakalesinde şu yorumda bulunur; “Türk sularında yabancı tahtelbahirlerin görünmesi, tabiidir ki, Türkiye prestijini ilgilendiren bir hadisedir. Diğer yandan yalnız Boğazlarda değil, Marmara Denizinde yabancı tahtelbahirler görüldükçe İstanbul'un ve Marmara Denizi'nin karşılıklı sahillerinde bulunan köy ve kasabaların müdafaası meselesi nerede kalıyor? İşte Türkiye idarecilerini telaşa düşüren ve Cumhurreisi Atatürk'le Heyet-i Vekileye manevra sahasını alelacele terkettirecek İstanbul'a gitmelerine sebep olan hadise bundan ibarettir ve bunu anlamak gayet basit bir keyfiyettir. Boğazların kapıcısı bulunan Türkiye'nin hukuku çiğnenmek üzeredir.”¹¹⁴

Meçhul bir denizaltının 19 Ağustos'ta Erdek ve Darıca önlerinde görüldüğüne dair haberler Türk basınında yer almıştır. Bir süre sonra

108 M. Zekeriya, “Akdenizde İtalya Ne İstiyor, Ne Yapıyor?”, *Tan*, 24 Eylül 1937, s. 5.

109 Gökhan Çetinsaya, *İki Yüzyılın Hikâyesi: Türk Dış ve Güvenlik Politikasında Süreklilikler* (çev. Ali Balcı), SETA Türk Dış Politikası Yılığ, 2009, s. 615.

110 “Ege Denizinde Dolaşan Tahtelbahir Meselesi”, *Akşam*, 25 Ağustos 1937, s. 2.

111 “İspanyaya Giden Gemiler İçin İtalyan Adalarında Pusu Kurulmuş”, *Kurun*, 24 Ağustos 1937, s. 1.

112 Marmarada Meçhul Denizaltı Batırıldı mı?”, *Son Telgraf*, 27 Ağustos 1937, s. 1.

113 “Marmaradaki Tahtelbahirler”, *Son Telgraf*, 26 Ağustos 1937, s. 1, 2. Notaların tam metinleri için bakınız; “Tahtelbahir Hadisesi Üzerine Ecnebi Devletlere İki Nota Verdik”, *Kurun*, 26 Ağustos 1937, s. 1, 4.

114 BCA 30.10.0.0.63.424.18/2. “Meçhul Tahtelbahirin Hüviyetini Anlamak Henüz Kabil Olamadı”, *Akşam*, 25 Ağustos 1937, s. 1.

görünmez olan denizaltının yiyeceksiz ve mazotsuz kaldığı için ya kendi kendisini imha ettiği ya da Boğaz'dan çıkıp gittiği düşünülmüştür¹¹⁵. Bir ara bu meçhul denizaltının Türk Deniz Kuvvetleri tarafından batırıldığı iddia edilmiş fakat bir süre sonra Marmara ve Bandırma açıklarında donanma tarafından yapılan endaht talimlerinin bu yanılgıya yol açtığı¹¹⁶, Marmara'da ilk kez görülen denizaltının değil ama ikinci kez görülenin Türk denizaltısı olduğu ifade edilmiştir¹¹⁷. Bu süreçte fiilen saldırıya uğrayan ve batırılan bir Türk gemisi olmamış, bu konudaki haberler iddia boyutunun ötesine geçememiştir. Marmara'da görülen bu meçhul denizaltıların tespit edilememesi üzerine Mustafa Kemal Atatürk, Başbakan İnönü'ye şu düşüncelerini iletmiştir; *"Marmara'da yabancı denizaltı gemisi bulunduğunu işittiğimizden beri geçen günler çoktur. Bunun hala anlaşılmadığını ve Marmara'da yabancı denizaltı dolaştığını işitmekliğimiz Büyük Erkan-ı Harbiyenin büyük dikkat ve liyakatı ile tezat teşkil eden bir şeydir. Bu görüş ve işitişin tahkikine muktedir bulunmuyorsak hakikaten emniyetsizlik içinde kalmış ve buna çaresiz olmaktan aciz bulunmuş olduğumuz kanaatini ileri sürmek lazımgelir. Bu takdirde ne yapılmak lazımgelceğinin yeniden ve ciddiyetle düşünülmesi lazım gelir."*¹¹⁸

Bu saldırılar üzerine Marmara'da kimliği meçhul bir denizaltı görülmesi halinde yapılacaklar hakkında Bakanlar Kurulu tarafından 9 Eylül'de bir kararname yayınlanır. Alınan kararlar şöyledir¹¹⁹;

1. Marmara'ya izinsiz girecek denizaltı gemilerinin teslim teklifine muhalefet ettikleri halde imha edilmeleri lazımdır.
2. Marmara'da denizaltı gözlemi ve takibi için bütün tedbirlerin alınması ve donanmamızın baskına karşı muhafazası icap eder.
3. Gümrüğe ait açık deniz motorları şimdilik Genelkurmayın gerekli gördüğü hizmete verilecektir. Genelkurmay, Gümrük Vekâletiyle temas ederek motorların hareketlerini düzenleyebilir.
4. Boğazların şimdiden ağla kapatılması savaş tehlikesi ilan etmek anlamına geleceğinden ve halen bunu bizim yapmamız mahzurlu ve sebepsiz olduğundan hükümetçe henüz erken ve uygunsuz görülmüştür.
5. Hükümetçe vaziyetin yukarıda görüldüğü şekilde mütalaa edildiğinin Genelkurmaya tebliği onanmıştır.

Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin konferanstaki temsilcisi olarak Nyon'dadır. Kendisi hem Cumhurbaşkanı Atatürk hem de Başbakan İnönü ile görüşerek, konferansın gidişatı hakkında

115 "Meçhul Tahtelbahir Kendi Kendisini mi İmha Etti?", *Kurun*, 29 Ağustos 1937, s. 1, "Akdenizde Emniyet Kalmadı", *Kurun*, 18 Ağustos 1937, s. 6.

116 "Marmaradaki Meçhul Tahtelbahir", *Son Telgraf*, 28 Ağustos 1937, s. 2.

117 "Marmaradaki Tahtelbahir Kaçtı mı Hâlâ İçerde mi?", *Son Telgraf*, 25 Ağustos 1937, s. 1.

118 BCA 30.10.0.0.45.290.52/10.

119 BCA 30.0.18.1.2.78.77.15.

Gazi

Akademik
Bakış

179

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

bilgi vermiş ve izlenecek yol hakkında fikir almıştır. Türkiye, kendi menfaatini, dünyanın emniyet ve sulhunda gören bir memleket olarak 18 Eylül'de Nyon Anlaşmasını onaylamıştır¹²⁰. Nyon Anlaşması, Türk Devleti tarafından hiçbir devlet aleyhinde olmayan bir “meşru müdafaa vasıtası” olarak görülmüştür¹²¹.

Konferansta verilen karara göre Türkiye, Çanakkale Boğazı mıntıklarıyla Akdeniz ve Karadeniz'deki suların emniyetini koruma vazifesini üstüne almıştır¹²². Kontrol vazifesine Donanma Kumandanlığı nezaret edecek olup, kumandanlığa bu iş için yirmi motorbot ve silahlı deniz vasıtaları verilmiştir. Ticaret seyri üzerinde on mıntika tespit edilmiştir. Görülen yabancı denizaltı gemilerine derhal saldırılarak bunlar batırılacaktır. Motorlara; zabıt, asker, mitralyöz ve bomba konulacak, Boğazın girişi görüş kolaylığı sağlamak için aydınlatılacaktır¹²³. Ayrıca hükümet, kendi vesaitleri nispetinde İngiliz ve Fransız donanmalarına istendiği durumda yardımda bulunacaktır¹²⁴ ki, bunun içerisinde devriye gezen Akdeniz gemilerine askeri üs sağlanması da vardır¹²⁵. Bu meyanda, 18 Eylül 1937'de ilan edilen kararnameye göre, Doğu Akdeniz'de ticaret gemilerinin himayesine memur edilen İngiliz ve Fransız filolarından, İngiliz filosuna barınma limanı olarak İldır (Eritre) limanının gösterilmesine karar verilmiştir¹²⁶. 7 Ekim 1937 tarihli başka bir kararname de ise, yine İngiliz filosuna uçak uçurmaması şartıyla Alaçatı (Eğriler) limanının da barınma limanı olarak gösterilmesine, İngilizlerin avlanmamak üzere karaya çıkmalarına ve Alaçatı üzerinden İzmir'e gitmelerine izin verilmiştir¹²⁷.

14 Eylül'de Cumhurbaşkanı Atatürk'ün isteğiyle, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya anlaşmanın tetkik ve tasdik edilmesi için TBMM'yi toplantıya çağırmış, kanunu Meclis'te bizzat İsmet İnönü müdafaa etmiştir¹²⁸. İnönü, “Hatıralar” isimli eserinde, “Atatürk'le Tartışmalarımız” başlığı altında Atatürk ile aralarında sorun yaratan meselelerden birisi olarak bu Nyon Konferansından bahsetmiştir. Başlangıçta Nyon Konferansına katılmayıp, önce İtalyanlarla görüşmek isteyen İnönü, eğer Doğu Akdeniz'de bir hadise çıkarılırsa bunun lüzumsuz ve sakıncalı olacağına dair İtalyanları uyarmak gerektiğini düşünmekte ve kendi ifadesiyle “bir bahane vererek bir macerayı kendi üzerimize çekmekte fayda görmemekte”dir. Fakat yine de Dışişleri Bakanı

120 Ahmet Emin Yalman, “Bir Haftalık Tarih”, *Tan*, 19 Eylül 1937, s. 1.

121 *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 19, Devre: V, İçtima: 2, 72. İnikad, 18 Eylül 1937, s. 342, 343; “Nyon Anlaşmasını Yarı Tatbik Ediyoruz”, *Son Posta*, 19 Eylül 1937, s. 11.

122 “Konferansa Kararlarını Tatbik İçin Hazırlık Yaptığımızı Bildirdik”, *Son Posta*, 14 Eylül 1937, s. 11.

123 “Akdenizde Kontrol”, *Cumhuriyet*, 31 Ekim 1937, s. 1, 8.

124 “Başvekil Akdeniz Anlaşmasını Bugün Mecliste İzah Edecek”, *Son Posta*, 18 Eylül 1937, s. 11.

125 Güçlü, a.g.m., s. 832.

126 BCA 30.18.1.2.79.81.4.

127 BCA 30.18.1.2.79.85.9.

128 “Hükümet Akdenizdeki Vaziyete Dair Mecliste Beyanatta Bulunacak”, *Son Posta*, 16 Eylül 1937, s. 11; “Başvekil Akdeniz Anlaşmasını Bugün Mecliste İzah Edecek”, *Son Posta*, 18 Eylül 1937, s. 1, 11.

Tevfik Rüştü Aras, bu konuyu çözüme kavuşturmak için toplanan konferansa katılmak üzere görevlendirilir. Nyon'da İtalyan denizaltılarına karşı alınacak tedbirler hakkında ortaya atılan önerilerin, İtalya aleyhinde fiili bir hareket ve fiili bir düşmanlık anlamına geldiğini düşünen İnönü, ihtiyatlı olmak taraftarıdır. İnönü'nün bu yöndeki ikazından sonra, aynı önerilerle ilgili Atatürk'ün ayrıca fikrini soran Aras, Cumhurbaşkanının onaylamasıyla anlaşmayı imzalar, İnönü de zaten bu süreçte Atatürk ile görüşerek mutabakata vardıklarını ifade eder¹²⁹. Aslında bizzat Atatürk de İngiltere ve Fransa ile beraber Rus donanmasının da Boğazlardan geçerek Akdeniz'de faal bulunması Türkiye'nin bu donanmaya maddi yardım ve himayede bulunmasıyla mümkün olacağından ve bu durumun İtalyan aleyhtarlığı gibi gözükebileceğinden dolayı endişelidir¹³⁰. Fakat genel olarak Atatürk'ün, anlaşmayı imzalama konusunda tereddüt eden Başbakanı sinirlendiği ve bundan sonra bu konuda İnönü'yle değil doğrudan doğruya Tevfik Rüştü Aras ile haberleşmeye başladığı görülmüştür¹³¹.

Türk iç politikasını da böylece etkilemiş olan konferansta alınan kararlarla barışı devam ettirebilmek için ne kadar çaba gösterilse de kısa zaman sonra II. Dünya Savaşı başlayacaktır.

Sonuç

Akdeniz sadece birçok memleket tarafından etrafı çevrilmiş bir büyük ve kapalı bir havuz değil, bu denize kıyısı olan bütün bu ülkelerin menfaatlerini birbirine bağlayan bir geçittir. Büyük dünya devletlerinin ticari yolları ve siyasi menfaatleri bu denizde kesişmektedir. İncelenen dönemde Akdeniz, genişlemek isteyen devletlerin hırsları ile demokratik/barışçı devletlerin ve en çok da İtalya, İngiltere, Almanya ve Fransa arasındaki çatışmaların yoğun olarak yaşandığı bir bölge olmuştur.

Bu dönemde resmi bir savaş ilanı olmadan, Akdeniz'de meçhul denizaltıların ticaret gemilerine ve hatta İspanya'daki iç savaş sırasında aç kalmış insanlara yiyecek taşıyan yardım gemilerine saldırımları bütün devletleri kaygılandırmıştır. Öngörülemeyen bir tehlike yaratan denizaltılar öncelikle psikolojik üstünlük sağlamak sonra da siyasi ve askeri hâkimiyet kurmak için bir mücadele vasıtası haline gelmiştir. Bir kez başlayan huzursuzluk neticesinde, kısa zaman içinde sınırları harap olan insanların gözleri Akdeniz'in her tarafında denizaltılar görmeye başlamıştır. Bunların bazısı gerçekse de, bazısı ise yaşanan gerginlikler nedeniyle yaşanan göz yanılması olmalıdır.

129 İsmet İnönü, *Hatıralar*, (haz. Sabahattin Selek), Bilgi Yayınları, Ankara 2006, s. 542, 543. Bu süreçte konferansla ilgili fikir teatisinde bulunan Atatürk ve İnönü'nün 9-11 Eylül 1937 tarihlerini kapsayan yazışmaları için bakınız; BCA 30.10.0.0.45.290.52.

130 BCA 30.10.0.0.45.290.52/7.

131 Abdi İpekçi (haz.), *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1997, s. 57. İnönü'nün Başbakanlıktan çekilmesinden sonra konu hakkında yapılan açıklamalar için bakınız; Salih Bozok, *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor*, 12. Baskı, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2010, s. 128, 129; Falih Rifki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul tarihsiz, s. 573; Turgut, a.g.e., s. 308.

Akdeniz’de bilinmeyen bir ya da birden çok denizaltının canı istediği zaman kendini saklayarak gerçekleştirdiği bu saldırılar, tüm dünya ülkelerinin ticaretine zarar vermenin aslında ne kadar kolay olduğunu ve büyük devletlerin bu saldırılar karşısında ne kadar aciz kalabileceklerini göstermesi bakımından önemlidir. Böylesi bir kör dövüşle Akdeniz’e komşu olsun olmasın Akdeniz’de ticaret gemisi olan bütün devletler ellerindeki ticaret mallarını kaybetmeye başlamışlardır. Dolayısıyla bu bilinmez tehlike karşısında devletlerin bir arada olmasının ve karar vermesinin gücü ortaya çıkmış; bu dövüşten mali olarak etkilenen herkes, bu denizin güvenliğini ve saldırıdan masun olmasını istemiştir.

Akdeniz’in güvenliği İspanya İç Savaşı’ndan önce, Habeş meselesiyle gündeme gelmiştir. Bu savaş sırasında ise aslında İspanya’da savaşanlar, İspanyollardan ziyade Avrupalılar olmuştur. Uluslararası sularda, İspanyol gemileri bazıları için dostken bazıları için de düşman olarak algılanmaktadır. Burgos ve Valencia hükümetlerinin meşruluğu üzerinden yapılan tartışma, Akdenizde meçhul denizaltı saldırıları olarak uluslararası zemine çekilmiş gözükmektedir. Fransa, Valencia Hükümetinin Nyon Konferansı’na davet edilmesini istese de böyle bir durumda Franco’yu da çağırmak gerekeceğinden, bundan vazgeçilmiş, her ikisi de konferansa çağırılmayarak aslında konuyla ilgili İspanya kanadının eksik kalmasına sebep olunmuştur. Franco yönetimine taraftar olan Almanya ve İtalya’nın gerek konferans aşamasında gerekse alınan kararların uygulanmasında gösterdikleri çekimser tavır ise, Franco hükümetini meşru kabul etmeyen konferans devletlerince, Franco gemilerinin korsan olarak tanınacağını görmeleri ve buna karşın bir öneri getirememelerinden kaynaklanmış olmalıdır.

“Akdenizde dolaşan bu kimliği meçhul denizaltılar, Avrupa’yı harbe sürükleyecek mi?” sorusu o dönemde bütün devletleri tedirgin etmiş, nitekim çok geçmeden de II. Dünya Savaşı başlamıştır. Bugün kaynaklar, saldırıları gerçekleştirenin “İtalya” olduğundan emindirler. İtalya’nın Habeşistan’ı işgalinden sonra Akdeniz’de İtalya ve İngiltere arasında yaşanan düşmanlık, bu saldırılarla tekrar kendini göstermiştir. İtalya, denizlerde kendini kuvvetli hissettiği noktada bu saldırıları başlatmış, fakat İngiltere’nin büyük yatırımlarla deniz kuvvetlerini arttırmaya başladığı bilindiğinden, İngiltere’ye karşı açıkça meydan okumaktan ve tahrik etmekten kaçınmış gözükmektedir. “Saldırgan, Franco’nun kuvvetleri veya İtalya idiyse, İspanyol, Rus veya İngiliz gemilerine saldırmış olabilir fakat Almanların Leipzig kruvazörüne niçin saldırın?” sorusunun cevabı ise verilememiştir.

Akdeniz’i ilgilendiren bu karmaşa, o dönemde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin iç politikasında da Atatürk-İnönü arasında anlaşmazlığa yol açmış gözükmektedir. İnönü bu konuda daha çekimser bir politika takip etmek isterken, Atatürk devrin şartları gereği bir taraf seçmenin ve işbirliği için gereken

Gazi

Akademik
Bakış

182

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

fedakârlıkları yapmanın gereğine inanmıştır. Birtakım fikir anlaşmazlıklarının sonuncusu olduğu anlaşılan bu tartışma, İnönü'nün Başbakanlıktan istifasına kadar gidecek olayların belki de son damlası olmuştur.

Konferansın toplanmasından önce Akdeniz'e gönderilen deniz gücü arttırılarak ve Cebelitarık Boğazı tahkim edilerek bazı münferit önlemler alınmış ama böyle tek tek alınacak önlemlerin sorunu çözemeyeceği kısa zamanda anlaşılmıştır. Böylece kalabalık bir işbirliğinin işe yarayacağı düşünüldüğünden, İngiltere ve Fransa öncülüğünde bir konferans toplanması kararlaştırılmıştır. Toplanan konferans, fiili önlemler olarak bu saldırıları mutlaka durdurmak kararındadır. Konferansta olayın siyasi boyutu görüşülmemiş ve suçlunun kim olduğu konusuna hiç değinilmeden derhal saldırıların önlenmesi için karakol hizmeti görece devriyelerin oluşturulmasına odaklanılmıştır. Bir komite kurularak müzakerelere başlanmış, çözüm için deniz uzmanları görevlendirilerek teknik çalışmalara geçilmiştir. Suçlunun kim olduğu tartışmalarına girmenin faydalı olmayacağı ve süreci uzatacağı anlaşılmış olmalıdır. Bu oldukça yerinde bir karardır, nitekim alınan önlemler derhal etkisini göstermiş, Akdeniz'de "kimliği belirsiz-meçhul" denizaltı saldırılarına bu süreçte bir daha rastlanmamıştır.

EK-1 "Mayıs-Eylül 1937, Akdeniz'de Denizaltı Saldırıları"¹³²

132 "Tahtelbahir Harbi Başladı", *Akşam*, 1 Haziran 1937, s. 4; Akdenizde Harp!-Korsan Tahtelbahir Ege Denizinde Bir Rus Vapurunu Batırdı", *Tan*, 3 Eylül 1937, s. 1, 10; "Akdeniz'de Batan Gemiler-Rus Vapurunun 32 Tayfası Buraya Geldi", *Tan*, 10 Eylül 1937, s. 1; "Esrarengiz Tahtelbahirin Kurbanları", *Son Posta*, 10 Eylül 1937, s. 1; "Akdeniz Konferansı", *Kurun*, 7 Eylül 1937, s. 4; "Rusya, Romaya Bir Nota Daha Verdi", *Tan*, 9 Eylül 1937, s. 10; Akdeniz Devletleri Bir Konferans Aktediyorlar", *Son Posta*, 3 Eylül 1937, s. 8. "İngiltere, İtalya Arasında Akdeniz Hakkındaki Müzakereler Durdu", *Son Posta*, 4 Eylül 1937, s. 11; Rusyada Nümayişler Başladı", *Son Posta*, 8 Eylül 1937, s. 8; "Son Haberler-İspanya Sularında", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1937, s. 3; "Bozcaada Açıklarında Bir Hadise", *Kurun*, 17 Ağustos 1937, s. 5; "İspanyol Asileri Arasında İhtilaf mı Çıktı", *Akşam*, 7 Haziran 1937, s. 2; "Layipçig Kruvazörü Dört Tecavüze Uğradı", *Akşam*, 20 Haziran 1937, s. 1; F.K., "Siyasi İcmal-İspanya İşinde Yeni Bir Güçlük", *Akşam*, 22 Haziran 1937, s. 5; "Üç İspanyol Vapuru Bombardıman Edildi", *Ulus*, 31 Temmuz 1937, s. 1, 5; "Bir İspanyol Gemisi Batırıldı", *Son Telgraf*, 31 Ağustos 1937, s. 2; "Meçhul Denizaltı Gemisi Bir İngiliz Torpidosuna da Taarruz Etti", *Son Posta*, 2 Eylül 1937, s. 6; "Bozcaada Civarında İkinci Bir Hadise", *Kurun*, 20 Ağustos 1937, s. 2; "Adalar Denizinde Batırılan İkinci Gemisi", *Kurun*, 20 Ağustos 1937, s. 2; "İspanya", *Kurun*, 24 Ağustos 1937, s. 4; "Meçhul Bir Tahtelbahir Bir İspanyol Limanında İki Gemiyeye Torpil Attı", *Kurun*, 25 Ağustos 1937, s. 1, 6; Steiner, *a.g.e.*, s. 237; Goldie, "Terrorism, Piracy and The Nyon Agreements", s. 241; "Akdenizin Emniyeti", *Ulus*, 25 Ağustos 1937, s. 1; "Dış Haberler-Tunus Açıklarında", *Ulus*, 14 Ağustos 1937, s. 3

Gazi

Akademik
Bakış

183

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Vapurun Adı	Milliyeti/Cinsi	Saldırı Tarihi	Saldırı Yeri	Verilen Kayıp	Tahmin
Zorrozaya	İspanya/tüccar	31 Mayıs	Barselona	-	milliyetperverler
Goida de Barselona	İspanya/kargo	31 Mayıs	-	Battu/Ölenler çoktur	milliyetperverler
Rhumba	İspanya/petrol vapuru	31 Mayıs	Malgrat	-	-
Rapido	İspanya	6 Haziran	Alicante	Yok.	İspanyol asileri
Leipzig	Alman	15 Haziran	Cezayir önleri	-	İspanya, Sovyet Rusya
Cabo Palos	İspanya/erzak	27 Haziran	Alicante	4 ölü.	-
Anduntzmen kargo gemisi, iki gaz gemisi	İspanya	30 Temmuz	Marsilya yakınlarında Gran-dü-Rua açıkları	20 kayıp.	-
Campemodor (Campeador)	İspanya/benzin	11 Ağustos	Tunus açıkları	12 kişi kaybolmuş	-
Conde Albasolo	İspanya	13 Ağustos	-	-	-
Param	Fransa	13 Ağustos	Tunus açıkları	-	-
Almirante, Cervera, Anteguerra, Churruga	İspanya/savaş gemisi/benzin	13 Ağustos	Cartagene açıkları	Churruga'ya isabet etmiş, 3 kişi ölmüş	-
Ciudad de Cadiz	İspanya/erzak	15 Ağustos	Bozcaada açıkları	-	Franco

Mar Nero	İspanya	15 Ağustos	Adalar denizi	Battı, ölen yok.	-
Aldecoa	İspanya	18 Ağustos	-	-	-
Armuro	İspanya/buğday	18 Ağustos	Bozcaada güneyi	Sahilde karaya oturmuş, kayıp yok.	İtalya
Timiriazef	Sovyet/kömür	30 Ağustos	Cezayir'in 120 km. doğusu.	Battı, ölen yok.	İtalya
HVS Havock	İngiliz/savaş gemisi	31 Ağustos-1 Eylül gecesi	Valencia, San Antonio burnu açıkları	İsabet yok.	-
Gitta di Madrid	İspanya	31 Ağustos	-	battı	-
Blagoyef	Rus/gaz gemisi	1 Eylül	Ege Denizi, Skyros civarı	battı	İngiltere, Fransa: İtalya, Almanya: İspanya, Gemi kaptanı: İtalya
Orallito, Angel Panlina	İspanya	1 Eylül	Santander Bayonne arasında	İsabet yok.	-
Malakia	Sovyet	2 Eylül	Yunan suları açıkları	-	Frankoco bayrağı çekmiş
Woodford	İngiliz/petrol gemisi	2 Eylül	Barselona ile Valencia arasında	Battı/iki ölü	İtalya
Pogasus (Pegasus)	İngiltere/petrol gemisi	8 Eylül	Midilli adası, Siga burnu	Yok.	İspanyol asileri

Gazi

Akademik

Bakış

185

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

EK-2 *Son Posta*, 4 Eylül 1937, s. 1.

Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BCA)

TBMM Zabıt Ceridesi

Gazeteler:

Akşam

Cumhuriyet

Kurun

Tan

Son Posta

Son Telgraf

Ulus

Vatan

ALPERT, Michael, *A New International History of the Spanish Civil War*, Second Edition, Palgrave Macmillan, London 2004.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, C. 1-2: 1914-1995, Alkım Yayınları, 12. Baskı, İstanbul.

ATAY, Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul tarihsiz.

BATIR, Kerem, *Yirmibirinci Yüzyılda Deniz Haydutluğu ve Uluslararası Hukuk*, Usak Yayınları, Ankara 2011.

BISHOP, Farnham, *The Story of the Submarine*, The Century Co., New York 1918.

BOZOK, Salih, *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor*, 12. Baskı, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2010.

BURGWYN, H. James, *Italian Foreign Policy in the Interwar Period, 1918-1940*, Greenwood Publishing Group, USA, 1997.

COVERDALE, John F., *Italian Intervention in the Spanish Civil War*, Princeton University Press, New Jersey, 1975.

ÇAKMAK, Zafer, *İkinci Dünya Savaşı Öncesi Akdeniz'de Korsan Denizaltılar Sorunu Nyon Anlaşması*, IQ Yayınları, İstanbul 2009.

ÇETİNSAYA, Gökhan, *İki Yüzyılın Hikâyesi: Türk Dış ve Güvenlik Politikasında Süreklilikler* (çev. Ali Balcı), SETA Türk Dış Politikası Yıllığı, 2009.

DİLEK, Mehmet Sait, "Akdeniz'de Yaşanan Güvenlik Sorunu ve Büyük Güçlerin Politikası (1936-1939)", *Turkish Studies*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, Fall 2012, s. 1519-1540.

DOMVILLE, Charles Fige, *Denizaltı Gemileri ve Deniz Kuvveti*, (çev. Deniz Binbaşı Halil, Deniz Binbaşı Tahir), Deniz Matbaası, İstanbul 1933.

ELLEMAN, Bruce A., Andrew Forbes, *Piracy and Maritime Crime, Historical and Modern Case Studies* (ed. David Rosenberg), Naval War College Press, USA, 2010.

FIELD, Cyril, *The Story of the Submarine, From the Earliest Ages to the Present Days*, J. B. Lippincott Company, London, 1908.

GOLDIE, L.F.E, "1937 Nyon Arrangement" (ed. Natalino Ronzitti), *The Law of Naval Warfare, A Collection of Agreements and Documents with Commentaries*, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands, 1988, s. 483-502.

-----, "Terrorism, Piracy and The Nyon Agreements" (ed. Yoram Dinstein), *International Law at a Time Perplexity; Essays in Honour of Shabtai Rosenne*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1989, s. 225-248.

GRAHAM, Helen, *The Spanish Republic at War 1936-1939*, Cambridge University Press, UK 2002.

GRETTON, Peter, "The Nyon Conference – The Naval Aspect", *The English Historical Review*, Vol. 90, no. 354, January 1975, s. 103-112.

GÜÇLÜ, Yücel, "Fascist İtaly's 'Mare Nostrum' Policy and Turkey", *Belleten*, C. LXIII, Sayı: 238, Yıl: 1999 Aralık, s. 813-845.

-----, "Nyon Conference of 1937 on the Prevention of Piratical Acts in the Mediterranean and Turkey", *Belleten*, LXXVI/246, Ağustos 2002, s. 531-547.

GÜLTEKİN, K. Birlık, "İspanya İç Savaşında (1936-1939) Türkiye'nin Dış Politikası", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 12 Sayı: 24 (Güz 2016), s. 122-155.

GÜVENÇ, Serhat, "Turkey's Submarine Pioners", *Warships International Fleet Review*, August/September 2001, s. 49-50.

Görüş

Akademik
Bakış

187

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

HALBERSTAM, Malvina, "Terrorism on the High Seas: The Achille Lauro, Piracy and the IMO Convention on Maritime Safety", *The American Journal of International Law*, Vol. 82, No. 2 (Apr., 1988), s. 269-310.

İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar*, (haz. Sabahattin Selek), Bilgi Yayınları, Ankara 2006.

İPEKÇİ, Abdi (haz.), *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1997.

MERAY, Seha L., "Bazı Türk Anlaşmalarına Göre Korsanlık ve Deniz Haydutluğunun Yasaklanması", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 18, Sayı: 3, 1963, s. 105-188.

NEVINS, Allan, Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*, (çev. Halil İnalçık), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2005.

PEARCE, Malcolm, Geoffrey Stewart, *British Political History, 1867-2001: Democracy and Decline*, Third Edition, Routledge, New York 2002.

RUGGIERO, John R., *Hitler's Enabler: Neville Chamberlain and the Origins of the Second World War*, Praeger, USA 2015.

SALVADO, Francisco J. Romero, *Historical Dictionary of the Spanish Civil War*, The Scarecrow Press, UK, 2013.

SOUZA, Philip de, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge University Press, UK, 1999.

"Spain: The Nyon Arrangement", *The American Journal of International Law*, Vol. 31, No. 4, Supplement: Official Documents (Oct., 1937), s. 179-182.

STEINER, Zara, *The Triumph of the Dark: European International History 1933-1939*, Oxford University Press, New York 2011.

ŞEREF, Abdurrahman, *Denizaltı Gemisi Notları*, Deniz Matbaası, İstanbul 1932.

TURGUT, Hulûsi (der.), *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 12. Baskı.

WATT, D. C., "Soviet Military Aid to the Spanish Republic in the Civil War 1936-1938", *The Slavonic and East European Review*, Vol. 38, No. 91 (Jun., 1960), s. 536-541.

ZHUKOV, Konstantin, Aleksandr Vitol, "The Origins of the Ottoman Submarine Fleet", *Oriente Moderno*, Istituto per l'Oriente C. A. Nallino, January 2001, s. 221-232.

www.tbmm.gov.tr

<http://digital.library.northwestern.edu/league/le0292cp.pdf>

Görüş

Akademik
Bakış

188

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

Extended Abstract

Since May 1937, commercial ships belonging to various countries have been attacked by unidentified aircraft, warship or submarines in the Mediterranean. These attacks were the result of the Spanish Civil War, which began in July 1936. During this civil war, Britain and France preferred to remain neutral, while Germany and Italy helped General Franco and Soviet Russia helped Spanish Republicans. It is noteworthy that the attacks were mostly on the route of the ships that Soviet Russia sent aid to the Spanish Government. Therefore, it is possible to say that this struggle in the seas took place between Germany and Italy and Soviet Russia. But the victims of these attacks were not only the two opposing parties, but all the states that had wandered the merchant ship in the Mediterranean and were adjacent to it.

As far as we can see, the first unidentified submarine attack in Turkish press was reported on 15 May 1937. After this date, unidentified submarine attacks were frequently encountered in the Spanish waters and over time in the Mediterranean. On the 15th of August, when the Spanish steamer was sunk by an unidentified submarine off the coast of Bozcaada, these attacks spread to the Turkish waters.

These attacks indicated a violation of the rules of international law. Of course, the assault of merchant ships had the consequences of damaging all the states financially. After the start of the attacks, the marine insurance companies announced that they increased their insurance fees, and the ship personnel did not want to sail in this area. These attacks, which were carried out by one or more unidentified submarines in the Mediterranean Sea, were important to show how easy it was to damage trade in all countries of the world.

In this case, it was decided to hold a conference under the leadership of Britain and France. The purpose of the gathering of the conference is to prevent the attacks of the submarines against the merchant ships in the Mediterranean.

The conference was held with the participation of six Mediterranean and three Black Sea states on 10 September 1937 at 4:30 pm in the municipality of Nyon. Turkish Foreign Minister Tevfik Rüştü Aras was the representative of the Republic of Turkey. These two issues were discussed; to put an end to the insecurity in the Mediterranean and to ensure the freedom of merchant ships according to international trade laws. The conference was decided to stop these attacks by taking actual measures. The political dimension of the incident has not been discussed. In the meetings, the focus was on the creation of patrols that would serve the police station to prevent the attacks. Negotiations were initiated by establishing a committee at the conference,

Gazi

Akademik
Bakış

189

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019

sea experts were appointed for the solution and technical studies were initiated. The conference, which decided quickly, was completed in four days. An “*International Naval Patrol*” was established. Thus, seven of the participating states served in their territorial waters, while the Britain and France engaged in the safety of offshore routes.

According to the decision taken at the Conference, Turkey has taken on the task of protecting the safety of the Dardanelles Strait and surrounding waters in the Black Sea with the Mediterranean.

It should be understood that it would not be useful to discuss who the criminal was. The measures taken at the conference had an immediate effect, and unidentified submarine attacks in the Mediterranean were never seen again.

Today, researchers are confident that the attackers were the “Italy”. After the occupation of Ethiopia by Italy, the hostility between Italy and England in the Mediterranean has reappeared with these attacks. Italy started these attacks at the point where it felt strongly in the seas, but it seems to have avoided open challenge and incitement to Britain, as it is known that Britain was beginning to increase its naval forces with great investments.

Gazi

Akademik
Bakış

190

Cilt 12
Sayı 24
Yaz 2019